

Samenvatting

Aanleiding en achtergrond van het onderzoek

Sinds november 2004 maken de drie Nederlandse reclasseringsorganisaties gebruik van het instrument 'Recidive Inschattingsschalen' (RISc) om het recidiverisico van delinquenten in te schatten en in kaart te brengen welke criminogene factoren (kenmerken en omstandigheden van personen die samenhangen met delictgedrag) aan dit risico ten grondslag liggen. De RISc is ontwikkeld in het kader van het in 2002 gestarte beleidsprogramma 'Terugdringen Recidive' (TR) dat tot doel had de recidive onder volwassen veroordeelden te verminderen. Het instrument is gebaseerd op het Engelse Offender Assessment System (OASys) en wordt door een daartoe gecertificeerde reclasseringswerker ingevuld die in een gesprek met de justitiabele beoordeelt in hoeverre er problemen zijn op het gebied van een twaalfstal criminogene factoren:

- 1 Delictgeschiedenis
- 2 Huidig delict en delictpatroon
- 3 Huisvesting en wonen
- 4 Opleiding, werk en leren
- 5 Inkomen en omgaan met geld
- 6 Relaties met partner, gezin en familie
- 7 Relaties met vrienden en kennissen
- 8 Drugsgebruik
- 9 Alcoholgebruik
- 10 Emotioneel welzijn
- 11 Denkpatronen, gedrag en vaardigheden
- 12 Houding

In de reclasseringspraktijk wordt de RISc voor verschillende doelen gebruikt. Op de eerste plaats wordt het instrument gebruikt bij het uitbrengen van voorlichtingsrapporten aan de Rechterlijke Macht of het Openbaar Ministerie. Ten tweede gebruiken de reclasseringsorganisaties de RISc bij het ontwikkelen van een plan van aanpak voor reclasseringstoezicht (verplichte reclasseringsbegeleiding in het kader van een voorwaardelijke veroordeling, proefverlof TBS, Penitentiaal Programma, Elektronisch Toezicht en dergelijke). Tot slot wordt het instrument ingezet bij het opzetten van een reïntegratieplan voor gedetineerden die na veroordeling in eerste aanleg een strafrestant hebben van minimaal vier maanden.

Onderzoek van het WODC naar de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid en de interne consistentie van de RISc toont aan dat het instrument voldoende betrouwbaar is (Van der Knaap, Leenarts & Nijssen, 2007). In hetzelfde onderzoek werd de congruente validiteit ofwel soortgenootvaliditeit van de RISc beoordeeld. Onderzoek naar de vraag in hoeverre op basis van de RISc de daadwerkelijke recidive kan worden voorspeld is echter tot nog toe niet uitgevoerd. Het onderhavige onderzoek is daarom opgezet om deze vorm van validiteit van de RISc – de predictieve validiteit – te bestuderen.

Probleemstelling, doelstelling en onderzoeksvragen

De probleemstelling van het onderzoek betreft de vraag wat de predictieve validiteit van de RISc is en of er verschillen bestaan in de validiteit van het instrument voor verschillende dadergroepen. Het doel van het onderzoek is:

- 1 Het vaststellen van de predictieve validiteit van de RISC voor het voorspellen van verschillende vormen van recidive voor zowel de totale onderzoeksgroep als voor een aantal specifieke dadergroepen.
- 2 Het vaststellen van de bijdrage van de 12 RISC-schalen aan de predictieve validiteit van het instrument.
- 3 Het vaststellen van de optimale grenswaarden van een viertal risicocategorieën: laag, laaggemiddeld, hooggemiddeld en hoog recidiverisico.
- 4 Het doen van aanbevelingen ter optimalisering van de recidive-inschatting voor zowel de totale onderzoeksgroep als voor specifieke dadergroepen.

Deze doelstellingen leiden tot de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Hoe goed voorspelt de RISC verschillende vormen van recidive bij zowel de totale RISC-populatie als bij specifieke dadergroepen?
  - Mannen – Vrouwen
  - Leeftijdsgroepen: jong (15-28 jr.), midden (28-44 jr.), oud (44-84 jr.)
  - Delinquenten met een ernstig uitgangsdelict (strafdreiging van vier jaar of meer)
  - Delinquenten met een zeer ernstig uitgangsdelict (strafdreiging van acht jaar of meer)
  - Zedendelinquenten
  - Plegers van huiselijk geweld
  - Veelplegers
  - First offenders
  - Plegers van geweldsdelicten
- 2 In hoeverre dragen de verschillende schalen bij aan de voorspelling van recidive in de algemene groep en in specifieke dadergroepen?
- 3 Wat zijn de optimale grenswaarden voor het identificeren van risicocategorieën (laag, laaggemiddeld, hooggemiddeld en hoog recidiverisico)?
- 4 Levert de weging van schaalscores een betere voorspelling op dan het gebruik van ruwe scores? Zo ja, levert een herweging van de schaalscores een betere voorspelling op in vergelijking met de huidige weging?
- 5 Welke aanbevelingen ter verbetering van de RISC zijn op basis van de resultaten te doen?

Bij de interpretatie van de resultaten moet overigens steeds in gedachten worden gehouden dat de RISC niet alleen ten doel heeft om de recidivekans te voorspellen, maar dat op basis van het instrument ook wordt nagegaan welke gedragsinterventies voor een individuele dader geïndiceerd zijn. Wanneer vervolgens de criminogene problemen van een dader afnemen doordat hij of zij deelneemt aan een of meerdere gedragsinterventies, zou ook zijn of haar recidiverisico af moeten nemen. Omdat het Ministerie van Justitie ernaar streeft zoveel mogelijk daders die hiervoor in aanmerking komen, deel te laten nemen aan evidence-based gedragsinterventies, is het mogelijk dat de recidivevoorspelling van de eerder afgenomen RISC's (dat wil zeggen, vóórdat daders deelnemen aan gedragsinterventies) te hoog is. Tussen de afname van de RISC en het moment waarop voor dit onderzoek is nagegaan of daders opnieuw met justitie in aanraking zijn gekomen, kunnen dan ook verschillende activiteiten door reclassering en justitie zijn ondernomen die het recidiverisico hebben verlaagd en het is mogelijk dat dit de resultaten van het onderzoek beïnvloedt.

Methoden van onderzoek

Ten behoeve van het onderzoek naar de predictieve validiteit van de RISC kon gebruik worden gemaakt van een databestand met alle RISC's die van november 2004 tot begin september 2007 door de drie reclasseringsorganisaties zijn afgenomen. De

RISc beoogt, zoals gezegd, nieuwe justitiecontacten te voorspellen. Om de predictieve validiteit van het instrument te bepalen, moesten daarom de justitiecontacten van de in deze studie gebruikte onderzoeksgroep in kaart worden gebracht. Hierbij is aangesloten bij de WODC-Recidivemonitor, een langlopend onderzoeksproject waarin op een gestandaardiseerde manier recidivemetingen worden uitgevoerd onder uiteenlopende dadergroepen. De gegevens waarmee in de Recidivemonitor wordt gewerkt, zijn afkomstig uit de Onderzoek- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD); een versleutelde en geanonimiseerde kopie van het officiële Justitiële Documentatie Systeem (JDS) dat wordt beheerd door de Justitiële Informatiedienst (JustID) in Almelo. Het JDS geeft voor alle (rechts)personen die met justitie in aanraking zijn gekomen een overzicht van de strafzaken waarin zij als verdachte centraal stonden. Van elke strafzaak is geregistreerd wanneer en bij welk parket de zaak werd aangemeld, om welke delicten het ging en hoe en door welke instantie de zaak is afgedaan. Door in de OBJD voor de onderzoeksgroep de strafzaken op te zoeken naar aanleiding waarvan bij hen de RISc is afgenomen en hun eerdere en latere strafzaken te selecteren, kon voor iedere dader in de RISc-database worden vastgesteld of hij of zij had gerecidiveerd. Vervolgens kon de recidive in de onderzoeksgroep in verband worden gebracht met de RISc-scores en kon worden nagegaan in hoeverre de RISc erin slaagde de recidive te voorspellen. Omdat daders enige tijd de gelegenheid moeten hebben gehad om daadwerkelijk te kunnen recidiveren, worden in het onderzoek naar de predictieve validiteit van de RISc alleen die RISc's betrokken die minstens twee jaar vóór het einde van de observatietermijn (1 juli 2008) zijn afgenomen. Hierbij is rekening gehouden met een eventuele vrijheidsstraf en dus met de periode waarin mensen niet in de gelegenheid zijn geweest om te recidiveren. Alleen de cases waarin de dader na afloop van de detentie nog minstens twee jaar de tijd heeft gehad om te recidiveren, zijn voor het onderhavige onderzoek geselecteerd. In totaal bestaat de onderzoeksgroep uit 16.329 daders bij wie een RISc is afgenomen.

Hoewel de onderzoeksgroep bestaat uit alle RISc's die tot twee jaar voor het einde van de observatietermijn zijn afgenomen (rekening houdend met incapacitatie en met uitzondering van de tweede en eventueel derde RISc's die bij dezelfde personen naar aanleiding van verschillende strafzaken zijn afgenomen), vormt ze desalniettemin door de eis die aan de duur van de observatietermijn is gesteld een selectie uit de totale populatie reclasseringscliënten bij wie tussen november 2004 en september 2007 een RISc is afgenomen. Analyses wijzen evenwel uit dat de onderzoeksgroep overwegend kan worden beschouwd als een representatieve steekproef uit de totale populatie reclasseringscliënten bij wie een RISc wordt afgenomen.

Recidive in de totale onderzoeksgroep en binnen de specifieke dadergroepen

Voor de totale onderzoeksgroep en voor de verschillende dadergroepen is berekend welk percentage van de daders twee jaar na afname van de RISc opnieuw met justitie in aanraking is gekomen. Uit de analyses blijkt dat 35% van de totale onderzoeksgroep twee jaar na afname van de RISc opnieuw vanwege enig misdrijf door justitie is vervolgd. Over het algemeen gaat het om zaken met een strafdreiging van vier jaar of meer: 27,7% van de onderzoeksgroep recidiveert binnen twee jaar met een delict met een strafdreiging van vier jaar of meer. Slechts een kleine groep heeft een nieuw justitiecontact naar aanleiding van een zeer ernstig delict (met een strafdreiging van minstens acht jaar). Ruim één op de tien daders uit de onderzoeksgroep komt binnen twee jaar na afname van de RISc met justitie in aanraking naar aanleiding van een geweldsdelict, terwijl het aandeel zedenrecidivisten met 0,5% bijzonder klein is. Jongere daders en veelplegers recidiveren in alle opzichten

meer dan gemiddeld, waarbij veelplegers met 70,6% het hoogste percentage algemene recidive vertonen. First offenders hebben daarentegen met 13,4% algemene recidive in twee jaar het laagste recidivepercentage van de onderzochte dadergroepen. Ook plegers van een zedendelict (in de uitgangszaak) komen relatief weinig opnieuw met justitie in aanraking, maar vertonen wel het hoogste percentage zedenrecidive van alle dadergroepen. Vrouwen en oudere daders (44 jaar of ouder) recidiveren weliswaar vaker dan first offenders en zedendelinquenten, maar ten opzichte van de totale groep komen ook deze twee groepen duidelijk minder vaak opnieuw met justitie in aanraking.

RISc-totaalscore van recidivisten en niet-recidivisten

In de totale onderzoeksgroep en in vrijwel alle bestudeerde dadergroepen hebben recidivisten een significant hogere totaalscore dan niet-recidivisten. Met uitzondering van zedenrecidive geldt dit voor iedere vorm van recidive. Over het algemeen gaat het om grote verschillen met betrekking tot ernstige en zeer ernstige recidive, zijn de verschillen middelgroot met betrekking tot algemene recidive en bestaat er eveneens een middelgroot verschil tussen plegers die vanwege een geweldsdelict opnieuw met justitie in aanraking komen en daders die geen gewelddadige recidive plegen. Binnen de groep veelplegers bestaan echter geen significante verschillen in totaalscores tussen recidivisten en niet-recidivisten. Hoewel recidiverende first offenders significant hoger scoren dan niet-recidiverende first offenders (opnieuw met uitzondering van zedenrecidive), zijn de verschillen in deze dadergroep klein tot middelgroot. Recidiverende first offenders wijken daarmee minder af van niet-recidiverende first offenders dan in andere dadergroepen het geval is. Dit geldt eveneens voor de jongste daders en voor de plegers van een zeer ernstig uitgangsdelict. In beide groepen zijn de verschillen tussen recidivisten en niet-recidivisten hooguit middelgroot. Ook vrouwen laten een iets ander patroon zien, met dien verstande dat het verschil in totaalscore tussen vrouwen die ernstige recidive plegen en vrouwen die dit niet doen, middelgroot in plaats van groot is.

Predictieve validiteit van de RISc-totaalscore

Met behulp van ROC analyses is nagegaan in hoeverre de RISc in staat is recidive te voorspellen. Uit de analyses blijkt dat de RISc een acceptabele predictieve validiteit heeft wat betreft de voorspelling van algemene recidive in de totale onderzoeksgroep. Van de drie typen RISc-totaalscores die zijn onderzocht – gewogen, ruwe en gecategoriseerde totaalscore – blijkt de gewogen score tot de beste voorspelling te leiden. De voorspelling op basis van deze score is beter dan die op basis van de indeling van deze score in drie risicocategorieën en is ook beter dan de voorspelling op basis van de ruwe totaalscore.

Hoewel het doel van de RISc is om algemene recidive te voorspellen, werd het desondanks interessant geacht om na te gaan in hoeverre het instrument erin slaagt andere vormen van recidive te voorspellen. Wanneer een nader onderscheid wordt gemaakt naar de strafdreiging van een nieuw delict – vier jaar of meer; acht jaar of meer – blijkt dat de RISc ook voor deze vormen van recidive een acceptabele validiteit vertoont. Nog specifiekere vormen van recidive, zoals gewelddadige recidive en zedenrecidive, kunnen echter niet op basis van de RISc worden voorspeld. Hiervoor blijven reclasseringsorganisaties en andere professionals dan ook aangewezen op de specifiek voor dat doel ontwikkelde risicotaxatie-instrumenten. Overigens slaagt de RISc er wél in om ernstige vormen van geweld te voorspellen. Zeer ernstige recidive omvat namelijk misdrijven die vrijwel uitsluitend bestaan uit ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. De onvoldoende validiteit van de voorspelling van geweldsrecidive moet dan ook voornamelijk worden toegeschreven aan beperkingen in de voorspel-

ling van minder ernstige vormen van geweld, zoals eenvoudige mishandeling of bedreiging.

In de meeste dadergroepen die zijn bestudeerd, is de predictieve validiteit van de RISC vergelijkbaar met die in de totale onderzoeksgroep en er kan worden geconcludeerd dat de RISC er over het algemeen in slaagt de algemene recidive van de verschillende dadergroepen op een acceptabele manier te voorspellen. Ook de voorspelling van ernstige en zeer ernstige recidive is overwegend acceptabel, terwijl de voorspelling van gewelds- en zedenrecidive dat niet is (met als enige uitzondering de voorspelling van gewelddadige recidive door zedendelinquenten). De belangrijkste uitzonderingen worden gevormd door de veelplegers en first offenders. De RISC blijkt niet in staat op een valide wijze te voorspellen welke veelplegers al dan niet zullen recidiveren. Dit komt doordat zowel recidiverende als niet-recidiverende veelplegers door aanzienlijke problemen worden gekenmerkt (beide groepen scoren vrijwel even hoog en scoren hoger dan de totale onderzoeksgroep en dan andere dadergroepen). Recidivisten en niet-recidivisten onderscheiden zich dan ook niet significant van elkaar waardoor het voorspellen van recidive bijzonder moeilijk wordt. Ook voor de first offenders lijkt de RISC onvoldoende valide de recidive te voorspellen. Binnen deze groep zijn de verschillen met betrekking tot de RISC-totaalscore en de RISC-schaalscores tussen recidivisten en niet-recidivisten weliswaar significant, maar klein. Recidivisten en niet-recidivisten in beide dadergroepen lijken naar verhouding erg op elkaar: alle veelplegers hebben een uitgebreide justitiële voorgeschiedenis en daarmee samenhangend (ernstige) criminogene problemen, terwijl recidiverende en niet-recidiverende first offenders met elkaar gemeen hebben dat ze juist nooit eerder met justitie in aanraking zijn gekomen. Met andere woorden, de kleine of zelfs afwezige verschillen tussen recidivisten en niet-recidivisten maken dat het lastiger is om voor veelplegers en first offenders op een valide manier te voorspellen welke dader wel en welke niet opnieuw met justitie in aanraking zal komen.

De afzonderlijke bijdrage van de RISC-schalen aan de voorspelling van recidive

In aanvulling op de vraag wat de predictieve validiteit is van de RISC-totaalscore, is ook onderzocht wat de afzonderlijke bijdrage is van de RISC-schalen aan het voorspellen van de recidive. Logistische regressieanalyses tonen aan dat de voorspelling van algemene recidive het zwaarst leunt op de informatie die met schaal 1&2 Delictgegevens in kaart wordt gebracht. Dat is niet verwonderlijk: ongeacht wat voor gedrag wordt voorspeld, geldt dat in het verleden vertoond gedrag doorgaans de beste voorspeller is voor later gedrag. Van de dynamische, en dus in principe veranderbare, criminogene factoren zijn de belangrijkste voor de voorspelling van algemene recidive in de totale onderzoeksgroep: relaties met vrienden en kennissen, alcoholgebruik, opleiding, werk en leren en drugsgebruik.

Hoewel de RISC voor de meeste bestudeerde dadergroepen over een acceptabele predictieve validiteit beschikt met betrekking tot de voorspelling van algemene recidive, leveren niet in iedere groep dezelfde dynamische risicofactoren in dezelfde mate een bijdrage aan die voorspelling. Zo horen bijvoorbeeld voor de oudere dadergroepen problemen met betrekking tot huisvesting (schaal 3) tot de belangrijkste voorspellers van recidive. Voor jongere daders zijn onder andere problemen op het gebied van denkpatronen, gedrag en vaardigheden (schaal 11) van belang en voor de plegers van ernstiger delicten is het leefgebied opleiding, werk en leren (schaal 4) juist van belang. Voor de dagelijkse reclasseringspraktijk zouden de dynamische criminogene factoren die per dadergroep de grootste bijdrage leveren aan de voorspelling van recidive, kunnen dienen als handreiking bij het beantwoorden

van de vraag aan welke leefgebieden als eerste aandacht zou moeten worden besteed in bijvoorbeeld een re-integratieplan.

Het verbeteren van de predictieve validiteit van de RISC

Een van de onderzoeksvragen was of de voorspelling van de RISC kon worden verbeterd wanneer een nieuwe weging zou worden ontwikkeld op basis van de afzonderlijke bijdragen die de verschillende RISC-schalen leveren aan de voorspelling van algemene recidive. Dit blijkt inderdaad het geval te zijn: een nieuwe weging van de RISC-schalen leidt tot een betere predictieve validiteit. Het gaat echter om een vrij marginale verbetering. Het toevoegen van het actuariële (dat wil zeggen, statische) risicotaxatie-instrument StatRec leidt daarentegen tot een verdere verbetering waarna de predictieve validiteit 'goed' kan worden genoemd. Het toevoegen van StatRec aan de nieuwe weging van de RISC-schalen leidt ook voor alle afzonderlijke dadergroepen (met uitzondering van de groep veelplegers) tot een acceptabele of zelfs goede predictieve validiteit met betrekking tot algemene recidive.

Risicocategorieën en recidive

Omdat de reclasseringsorganisaties vanaf 1 oktober 2009 werken met een indeling in vier risicocategorieën – laag risico, laaggemiddeld risico, hooggemiddeld risico en hoog risico – is, behalve voor de huidige indeling van de totaalscore in drie risicocategorieën, ook voor deze nieuwe indeling de predictieve validiteit bepaald. Uit de resultaten bleek dat ook voor een indeling van de totaalscore gebaseerd op deze vier risicocategorieën, de predictieve validiteit onvoldoende is. Desondanks kan het gebruik van een gecategoriseerde totaalscore verdedigd worden. Daders met een laag recidive risico recidiveren namelijk in slechts 19,5% van de gevallen, terwijl de recidive van daders met een hoog recidiverisico 60% is. Wat een hoog of een laag recidiverisico is, is tot op zekere hoogte een beleidsmatige keuze, maar wanneer iemand tot een groep behoort waarvan 60% binnen twee jaar opnieuw met justitie in aanraking komt, zou met recht kunnen worden gezegd dat deze persoon een hoog recidiverisico heeft. Zeker wanneer het recidivepercentage in de totale onderzoeksgroep in ogenschouw wordt genomen. Echter, het recidivepercentage van de totale groep is met 35% vrijwel gelijk aan het percentage recidive in de groep daders met een laaggemiddeld recidiverisico. Daarom kan voor de categorieën laaggemiddeld en hooggemiddeld risico (respectievelijk 34,5% en 50,2%) de vraag worden gesteld in hoeverre deze percentages daadwerkelijk als laaggemiddeld en hooggemiddeld kunnen worden beschouwd. Wellicht dat labels als laag risico, gemiddeld risico, hoog risico en zeer hoog risico de lading beter dekken, maar een definitieve keuze is aan de reclasseringsorganisaties.

Een nieuwe indeling in risicocategorieën

Op basis van regressieanalyses is nagegaan of op een andere manier een valide indeling in vier risicocategorieën is te maken. Zodoende is een indeling opgesteld in vier risicogroepen met verschillende recidivekansen: 0% tot en met 20%, 21% tot en met 40%, 41% tot en met 60% en 61% tot en met 100%. Deze indeling kwam sterk overeen met het daadwerkelijke recidivepercentage van de daders in de vier categorieën. Alleen in de groep daders met het hoogste recidiverisico (61% tot en met 100%) is de daadwerkelijke recidive naar verhouding wat lager dan op basis van de risico-indeling had mogen worden verwacht. Er lijkt een soort plafondeffect op te treden: ook al scoren mensen op de RISC zodanig dat hun recidiverisico hoger ligt dan 61%, de daadwerkelijke recidive komt niet boven de 70% uit. Dit kan te maken hebben met het feit dat de recidive maar tot twee jaar na de afname van de RISC in kaart kon worden gebracht. Het zou kunnen dat de voorspelling verbetert

wanneer nog twee jaar langer zou kunnen worden nagegaan of daders opnieuw met justitie in aanraking komen.

Slotconclusie en aanbevelingen

Samengevat zijn de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van het in dit rapport beschreven onderzoek:

- De predictieve validiteit van de RISC is voldoende met betrekking tot het voorspellen van algemene, ernstige en zeer ernstige recidive in de totale populatie reclasseringscliënten bij wie een RISC wordt afgenomen.
- De predictieve validiteit van de RISC is voor de meeste van de onderzochte dadergroepen voldoende voor de voorspelling van algemene, ernstige en zeer ernstige recidive.
- De RISC slaagt er minder goed in de recidive van first offenders op een voldoende valide manier in te schatten.
- De RISC kan geen valide onderscheid maken tussen veelplegers die wel en niet opnieuw met justitie in aanraking zullen komen.
- De predictieve validiteit van de RISC kan verder verbeterd worden door nieuwe gewichten voor de RISC-schalen te berekenen en door het actuariële voorspellingsmodel StatRec aan het instrument toe te voegen, maar het verdient aanbeveling hiermee te wachten tot de lopende doorontwikkeling van de RISC is afgerond.
- Een aparte weging van RISC-schalen voor verschillende dadergroepen lijkt niet nodig.
- De bijdrage die de dynamische criminogene factoren leveren aan de voorspelling van algemene recidive is niet in iedere bestudeerde dadergroep gelijk. Voor de inzet van gedragsinterventies lijkt het aan te raden hier rekening mee te houden.